

RUS GERÇEKÇİLİĞİNİN BÜYÜLÜ YAZARI NİKOLAY LESKOV

Rus halk masallarıyla Batılılaşma eleştirisi

Rus halk masalları, efsanelerini, şarkılarını şair Nekrasov'dan sonra doğrudan ve yaratıcı biçimde kullanan yazarların başında Leskov gelmektedir. Leskov, Puşkin ile başlayan bu geleneğin en özel örneklerini sunmuştur. Rus halk kültürünün, yer yer arka fon olarak, kullanılması devam etse de Leskov bu hikayeleri, efsaneleri, mitolojik unsurları doğrudan öykülerinin merkezine yerleştirmiştir

Klasik Rus edebiyatının insanı sarsan, düşünce ve inanç yapısını altüst eden gücü nereden gelmektedir? Dünya edebiyatında nadiren bazı yazarlarda görülen bu özellik, Puşkin'in Gorköye yaklaşık yüz yıllık zaman içinde Rus edebiyatının temel karakterini olmayı nasıl sürdürebildi?

1830'lardan 1900'lerin başına kadar dünyada Rusya'da pek çok farklı siyasal ve estetik akım birbirini takip etti, "babalar ve çocuklar" arasında gerek içarek gerekse biçim açısından önemli nüanslar ortaya çıktı. Fakat yazarların farklı siyasal tutumlarına ve estetik duyarlılarına rağmen Rus edebiyatındaki güçlü bir süreklilik duyulmaya devam etti.

Daha carpıcı nokta, toplumsal gerçekçi akımın Rus edebiyatı dışında böyleli sürekliliği başka bir ülkede devam ettirememesidir. Balzac ve Stendhal'dan sonra Fransızca, Goethe ve Schiller'den sonra Almanya'da gerçekçi yönümlenmekte, İngiltere'de Dickens'in yanına oturabilecek bir yazar bulmak zorken, İspanya ve İtalya'da ise gerçekçi edebiyat 19. yüzyılın sonlarında bazı temsilcileriyle ortaya çıkmıştır.

Bekli de Rus edebiyatı olmasaydı, edebiyatta ve hatta görsel ve plastik sanatlarda ve müzik alanında gerçekçi akımın en parlak ve seçkin örnekleri görülemeycekti. Tolstoy'un "Savaş ve Barış" ile gerçekçi edebiyat sanatı doğu'ya ulaştırken, Flaubert'in "donuk ve tutkusuz" kusursuz biçimliliği içinde gerçekçilik, parlansını kaybetmekteydi.

Sanatçı gerçekçiliği böyleli sınırsız verimli topraklar sunan Rusya'nın özgünlüğü nereden gelmektedir?

Batılılaşmanın çelişkileri

Rusya'da **sanatçı** gelişimin utuk çizişini belirleyen, çelişkili biçimde Rusya'nın "geri kalmışlığı", geç modernleşmesidir. I. Petro ile Rusya'da, bekli de dünyada benzeri görülmeyecek şekilde, olukluca hızla, yukarıdan ve sert biçimde modernleşme süreci başlamıştı. 1700'lerin başında başlayan bu süreç, Puşkin'in zamanına ulaştığında Rusya'nın çehresi baştan aşağı değişmişti. Önce askeri, teknolojik, kurumsal alanlarda başlayan modernleşme daha sonra, Petro'nun aristokrat yönetici sınıfın gündelik kültürel değerlerini modernleşmeye uygun olarak değiştirmesiyle derinleşti. Rusya'yı modern Avrupa'nın parçası olarak görmek isteyen Petro, kıyak kafiyetten sakallara kadar yönetici sınıfa bu Avrupa tarzını dayattı.

Bu modernleşme sürecinin en radikal uygulaması ise dilde yapılan değişikliklerdi. Bataklık üzerine Avrupa'nın en büyük Avrupa'yı şehni inşa ettiren Petro, ne rededeyi bir kuşakta aristokrasinin dilini Fransızca yapmayı başarmıştı. Modern devletin "tesmi" dilinin Fransızca olması beraber yönetici aristokrasinin sınıfın gündelik dilini Fransızca olukken, bir kuşak sonra bu sınıfın çocuklarının "anadil" de Fransızca olacaktı.

Elbette Petro modernleşme sürecinde üst sınıfın tutum ve değerlerini köklü şekilde değiştirenler, alt sınıfın kültürel değerlerine hiç dokunmamıştı. Rus köylüsünü geri kalmışlığı imgesi olarak gören Çar için modernleşme Rus halkının aydınlanması ve ilerletilmesi de-

ğil sadece devletin ve yönetici sınıfın modernleşmeye uygun olarak yeniden biçimlendirilmesiydi. Kendisini Avrupa'da Aydınlanma Hareketi'nin "koruyucusu" olarak sunan II. Katerina için Voltair'e, Diderot'un düşüncelerini alt sınıflara ulaştırma ihtimali bile dehtşer veriyordu.

Toprak köleliğinin en sert şekilde görüldüğü Rusya'da, aristokrasyle serfler arasında var olan keskin toplumsal ayrımlara bir de Fransızca duvan örülmüştü. Malikanelerin yeni beyleri artık toprağını süren Rus köylüsünün dilini anlamamaktaydı. Malikanelerinde Fransız ve İngiliz usullerine göre yetiştirilen aristokrat çocukları, aileleriyle Fransızca konuşurken bahçede içtikleri Rusça onlara başka ülkenin dili gibi geliyordu. Tarihte üst sınıf ile alt sınıf arasında bu denli kültürel yabancılaşmanın başka bir örneğini görmek zordur.

Rus köylüsünü yeniden keşfetmek

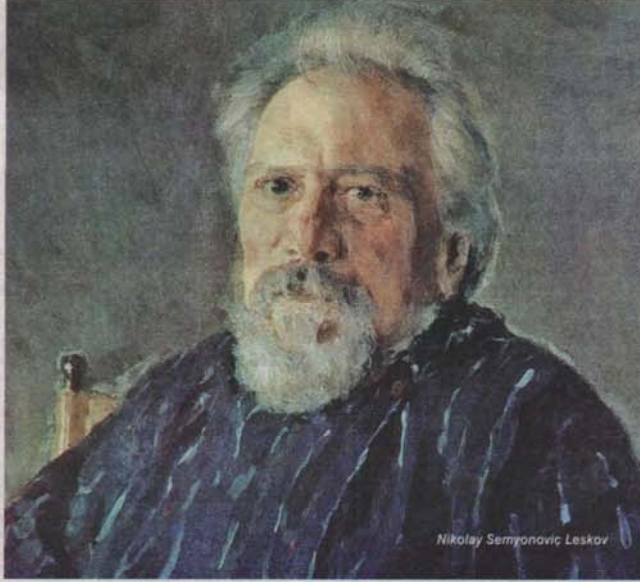
Yüz yıllık bu kültürel ayırım Puşkin ile aşımaya başlanacaktı. İlk **satır** Fransızca yazar, "anadil" Fransızca olan, Rus edebiyatının ve modern Rusça'nın kurucusu Puşkin, Rusçayı dadasından öğrenmişti. Dadasıyla ormanda yaptığı gezlerde Rusça dinlediği halk hikayeleriyle büyüyen Puşkin, bu halk hikayelerini, şarkılarını, efsanelerini eserlerinin merkezine yerleştirerek Rus edebiyatının değişmiş karakterini yaratmıştı.

Puşkin ile başlayıp Gogol'a devam eden edebiyatı halon kaynaklarından beslenme, Rus gerçekçiliğinin özün yanını açıklamaktadır. Rus gerçekçiliği Rus halkıyla yeniden buluşan bu soylu yazarlarla eşsiz noktaya ulaşmıştır. Elbette Puşkin ile başlayan bu sürecin arkasındaki radikal kırılmaların altını çizmek gerekmektedir. Bu tarihsel olaylar Rusya'nın kaderini değiştirdiği gibi Rus yazar ve aydınlarına da yaratıcı fikirler geliştirebileceği ikimi yaratmıştır.

Bu olayların en başında Rusya'nın Napolyon'a karşı verdiği Borodino Savaşı gelir. 1812'de Fransız ordusunun Moskova önlerine gelmesinin yarattığı travmayla bir yüzyıl önce Petro'nun başlattığı Batılılaşma, elbette belli bir yönetici azelik tarafından, köklü biçimde eleştirilmiştir. Tolstoy "Savaş ve Barış" romanındaki bir bölümü sayılsalca Fransızca yazmıştır. Çünkü Fransız ordusu Moskova'yı topa tutarken aristokrat sınıfı hala umut ve korkularını Fransızca ifade ederek, medeni ve kültürlü Fransızın nasıl böyle bir şey yaptığını hala anlayamamaktaydı.

Bu savaşta Rus aristokratların bir kesimi, hayranı olduğu Avrupa kültürünü sorgulamaya başlarken diğer taraftan Rus köylüsünü de yeniden keşfetmeye başlamıştı. Rus köylüsünü ilkel ve yabancı bir antropolojik topluluk olarak gören bu kişiler, Rus köylüsünün savaşta nasıl kahramanca savaştığını görmüştü. Bir Rus köylüsünün "yurtseverlik" gibi bir fikre sahip olup bu fikirden hareketle eyleme geçmesi bu insanları derinden sarsmıştı.

Yaşanan olaylardan sonra askeri yönetici sınıf içinde despotik, tepeden inme ve Rus köylüsünü kademe terik eden Batılılaşma, başka zeminde yeniden değerlendirildi. Arayışlar reformlar, basın özgürlüğü gibi demokratik haklar, Rus köylüsünü serflikten kurtaracak şekilde dile getirildi. Bir anlamda savaşın canlı imgelemini hala duyurmasıyanlar Rus köylüsüne karşı vefa bor-

Nikolay Semyonovich Leskov

cunu ödemek istemektedir.

Bu demokratik ve özgürlük talepleri askeri yönetime içinde 1825 yılında Dekabrist adı verilen ayaklanma gerçekleştirdi. Ne var ki bu ayaklanma bastırıldı ve ayaklanmaya önderlik eden pek çok kişi idam edildi. Puşkin de bu gruba dahil oldu ve şans eseri ayaklanmaya katılmadı. Rusya'nın büyük yazarını cezalandırmayı göze alamayan Çar, Puşkin'i Petersburg yakınlarındaki koye ömür boyu süreceğe sürgüne yolladı.

Gerek Borodino Savaşı gerek Dekabrist ayaklanması Rus edebiyatına tükenmeyen ihmal kaynağı sağlamıştır. Truva Savaşı ve Homeros destanlarının Antik Yunan tragedyesine verdiği ilham gibi, Rus yazarları da kuşaklar boyunca bu olayları eserlerinde işlemiştir. Eserlerde doğrudan ya da dolaylı, Rus halkının ve Dekabrist aydınlarının kahramanlığına yer verildi.

Böylece Rus edebiyatında Rus halkına yönelen onun kaynaklarından beslenmeyle Batılılaşmanın eleştirilmesi iç içe geçer. Bu tarihsel olayları yarattığı çocuklu iklimle Rus halk masalları ve efsaneleri modern bir dil kazanarak modernleşmenin, bir başka deyişle Batılılaşmanın keskin eleştirisine dönüştü.

'Çelik Pire'

Sürgünde bile dadasını yanından ayırmayan Puşkin düşünlüğünde Rus yazarlarının halk kültürüne olan

bağlılığının gücü daha iyi anlaşılır. Rus halk masalları, efsanelerini, şarkılarını şair Nekrasov'dan sonra doğrudan ve yaratıcı biçimde kullanan yazarların başında ise Nikolay Leskov gelmektedir. Leskov, Puşkin ile başlayan bu geleneğin en özel örneklerini sunmuştur. Rus halk kültürü, yer yer arka fon olarak, kullanılmaya devam etse de Leskov bu hikayeleri, efsaneleri, mitolojik unsurları doğrudan öykülerinin merkezine yerleştirmiştir.

Masal ve mitolojik unsurların, modern edebiyatın biçimi içinde yaratıcı şekilde birleştirilmesi bir yana, Leskov bu masal ve mitolojik kaynaklardan yola çıkarak Rus Batılılaşmasına radikal ve bir o kadar pastoral bir eleştiri getirmiştir. Petro ile başlayan Batılılaşma sürecini eleştirdiği eserlerinin başında "Çelik Pire" öyküsü gelmektedir.

Öykü Napolyon savaşları sonrası toplanan Viyana Kongresiyle başlar. Avrupa'nın yeni şekillenmesi için iç içe geçer. Bu tarihsel olayları yarattığı çocuklu iklimle Rus halk masalları ve efsaneleri modern bir dil kazanarak modernleşmenin, bir başka deyişle Batılılaşmanın keskin eleştirisine dönüştü.

Sürgünde bile dadasını yanından ayırmayan Puşkin düşünlüğünde Rus yazarlarının halk kültürüne olan

Sadko, Ilya Repin

himmat fabrikalarını, askeri elbiseler, sabun ve kereste fabrikalarını gezdirir. Eski bir tüfek karışında hayranlığını gizlemeyen çar, bu geziden ve yabancıların nesnelinden rahatsız olan Platon'a dönerek "Biz Rusları insanlığa kattığımız değer bakımından hiç bir yararlı iş yapmadığımız gerçekçileri görüp yabancılarla tartışmayı bırakın artık" der. Platon "Don kıyılarının yığılırları bunlar olmadan savaşta ve on iki milleti topraklarından sürdüldü" diyerek karşı çıkarken çar bu sözleri "örnyargılardan başka bir şey değil" diyerek kestirip atar.

Öykünün ilk sayfasında Leskov Rus yönetici sınıfının saplantılı Babı hayranlığına gözler önüne serer. Daha birkaç yıl önce ülkesini işgal etmiş İngiliz denizci teğmenin büyüklüğü olarak sunulur. Şaşkınlıkla denize düşen çar, Rus halkının gösterdiği destansı kahramanlık hemen unutulmuştur. Çar ile Kazak Platon arasında çatışmaya bir anlamda, Batılılaşmanın yüz yıllık çelişkileri geriler.

Platon'un tüfeği alıp bunun Rus yapımı olduğunu çar göstermesiyle Leskov'un, halk geleneğinin taşlama üslubunu öykülerinde nasıl ironik biçimde kullandığı görülür. Ne var ki çar bu durum karşısında Platon'a çıkarak "İngilizleri neden bu kadar utandırdın" der ve İngilizleri için özümlesiyse komik durum yerine trajik ha-

Halkın yetenekleri ve modernleşme

"Makineler ücret artışına uygun koşulları sağlıyor, ancak bazen halkın hıyal gücünü esinlendirerek ölçüye aşan **sanatçı** girişimler yaratıyor"

Leskov

Aleksandr'in ölümünden sonra çar Nikolay'a bu piriye gösteriler fakat **hiçbir** şü alıntıya göre "çar Nikolay tahta çıktığında, ayaklanma nedeniyle başta piriye hiç ilgilenmemişti". Leskov burada 1825'teki Dekabrist ayaklanmaya göndermede bulunmaktadır. Ne var ki çar Nikolay "Rus halkına büyük güven duyar; bir yabancı karşısında pus etmekte gönülmaz" ve Platon'un önerisiyle bu pirenin gözmini çözme için Don bölgesinde Turalı Rus ustalarına pirenin götürülmesini emreder. Böylece öykünün ikinci kısmı başlar.

İnançlarına ve geleneklerine bağlı üç Turalı zanaatkar usta piriye gördükten sonra "İngiliz milleti aptal değildir; hatta hayli kurnaz insanlardır, sanatlarında pek çok anlam ve amaç bannırın" diyerek gülmeye piriye üzerinde çalışmaya başlar. İngiliz olan modern mühendislik okullarına rağmen pirenin gözmini çözme için Rusya'nın uzak bölgesindeki eğitimmiş ustaları başvurulmazdır. Rus halkına olan inancın her şeye rağmen bir şekilde devam ettiği mesajı verir.

Platon ustalardan birisini, Şaş Solak'ı yanına alarak piriye Petersburg'a götürür. Turalı ustaları mikroskopla görebilen pirenin ayaklanma gerçekçileri anlamda nallarımlar üstelik ve nalları üzerine isimlerini yazmışlardır. Bunu gören çar Nikolay sevinçle kır pas içindeki Solak'ı öpüp kucaklar ve derhal Solak ile bir çevirmeni Londra'ya gönderir. İngilizlere Rus yeteneğini göstermelerini emreder.

Pirenin ayaklandığı nalları gözetir Solak'ın yeteneğine hayran kalarak "onun eşitmiş gibi elini saklar". Hiçbir teknolojik araç kullanmadan böyleli zanaatkarlığın sını anlamaya çalışan İngilizler ile Solak arasındaki diyalogları Leskov Rus **sanat**ın bütün yaratıcılığına rağmen eğitimdeki yetersizliğini okurun önüne koyar. Pire nalları ağırlandıktan dolayı artık dans edememektedir. İngilizler keşke biraz antmetik bileseydi, bunu görürdü diyerek Solak'ı sıkıştırır. Solak "Eğitime pek değer vermedik; biz doğrudan ancak ana yurduzma candan bağlıyız" diyerek durumu kailemeyen çar "siz dünyanın en iyi ustaları, halkın sizin karşısında hiçbir şey yapamaz" diyerek İngilizlerin üstünlüğünü kabul eder. Piriye ve elması kutusuna yeküli bir ödeme yapılarak Rusya'dan döndür.

Leskov öyküsünde Rus modernleşmesinin çelişkilerini ortaya koyarken diğer taraftan modernleşmenin temeli olan kapitalizm ile birlikte ortaya çıkan meta fetişizminin irasyonel karakterini bu çelik piriye imgesiyle eleştirir.

Çelik Pire

Nikolay Semyonovich Leskov

Çev. Kayhan Yükseler

Yapı Kredi Yayınları

348 s.

Estetik tavır olarak gerçekçilik ortaya çıktığından itibaren halkın kültürel kaynaklarından beslenmiştir. Gerçekçilik özü gereği halkçidir, halkın değerlerine yaslanır. Ancak Rus gerçekçiliğinin halk kültürüne dayanması, Rusya'nın Batılılaşmasına doğrudan tepki, halkın değerlerinin estetize edilerek politik tavrın ortaya konmasıdır. Diğer yandan, halk kültürünü dayanarak Rusya'daki Batılılaşmanın ötesinde Batı uygarlığının temelleri sorgulanmıştır. Bu sorgulama nedeniyle Rus edebiyatı, Batılı roman geleneğinin dışında bambaşka biçime kavuşmuştur

Oykünün belki de en çarpıcı noktası Solak'ın çanın gördüğü tüfekleri incelediği sahnedir. Solak tüfeği inceledikten sonra "Bizim generaller bunları gördü mü" diye sorar sonra "peki ellerinde eldiven var mıydı" diyerek içini bir üzüntü, sıkıntı kaplar. Ruslar o tarihte tüfeklerini tuğla tozuyla temizlemekteydi. Solak bunun tüfekleri bozduğunu fark eder.

Ne var ki Solak dönüş yolunda içkinin de etkisiyle hastaları, yanında belgeleri olmadığı için önce karakolda soğuk betonda sorgulanır sonra belgesi olmadığı için hiçbir hastane onu tedavi etmeyi kabul etmez, hastanelerin soğuk koridorlarında ölüme terk edilir. İngiliz kaptan Solak için elinden geleni yaparsa da Solak kurtaramaz. Solak son nefesini verirken "çara, İngilizlerin tüfeklerini tuğla tozuyla temizlediklerini söyleyin... Tanrı bizi savaştan korusun, ateş etmeye yaramaz" der fakat Savaş Bakanı bunu dikkat almaz. Oyküye göre, bu uyarıyı dikkate almadığı için Ruslar Kırım Savaşında yenilir.

Elbette Leskov, çanın öpüp sandığı Solak'ın kimisinin umursamadığı şekilde ölüme terk edilmesini anlatırken, modernleşmede halkın gelenek ve yeteneklerinden yararlanmadığı takdirde bütün bu modernleşme çabasının sonuçsuz kalacağını söyler. Halkın yaşam koşulları insanlık ve rasyonel biçimde düzenlenmediği zaman modernleşmenin, Rus yönetici sınıfının ellerinde eldivenle Avrupa'ya yapılan hayranlık dolu gezilerden öteye gidemeyeceğini belirtir.

Leskov oyküsünün sonunda bu halk masalını, "halkın hayal gücüyle cisimleşmiş ilginç bir mit. Serüvenleri, incelik ve inançla kavranmış ortak ruhu ve o dönemi hatırlatır... İşte bu onların epik destanıdır, üstelik hakiki 'insan ruhu' olan bir destandır" diyor ve "bu efsaneleri unutmakta aceleci davranmamak" notunu düşerek modernleşmenin yıkıcı sonuçlarına karşı halkın geleneklerindeki bilgileri gündemde tutmayı amaçlar.

Gerçekçilik akımı ve halkın inançın sorunu

Dostoyevski, Rus halkının özgün karakterini korumasını sağlayan tarihsel süreci şöyle açıklamıştır: Rusya'nın Ortodoks inancını kabul ederek özelinde Batı Hristiyanlığından ve toplamda Batı kültüründen yalıtılmış biçimde kalması; diğer nokta ise Petro ile başlayan Batılılaşma sürecinde halkın dışarıda tutulması sonucuyla halkın inanç ve geleneklerinin 'bozulmadan' kalmasıdır. Teolojik unsura başat rol veren bu görüş oldukça indirgemeci olmakla birlikte önemli bir noktaya işaret etmektedir.

Puşkin ile başlayan Rus gerçekçi akımının, Batılı örneklerine göre kıyaslanamayacak ölçüde toplumsal boyutu derinleştirmekle birlikte, Batılı gerçekçi akımların 'seküler' niteliklerine kıyasla dinsel, mistik bir havası vardır. Yazarların siyasal görüşlerine göre, bu dinsel tonun yoğunluğu azalır artsa da hemen her eserinde kendisini gösterir.

Özellikle Avrupa'daki Hegelci ve Ütopik Sosyalistlerin etkisiyle Rus edebiyatında ve düşüncesinde sol eğilimde materyalist anlayışın güçlenmesine rağmen, bu iki akımın içinde dinsel referanslar buna belli ölçüde engel olmuştur. Yine de halkın değerlerindeki Ortodoks ve diğer dinsel eğilimlerin, demokratik ve özgürlüğü temel alan gerçekçi Rus edebiyatı içinde nasıl estetik hale sokulacağı önemli tartışmalar da beraberinde getirmiştir.

Gogol'un yurt dışındayken dinsel eğilimlerinin tozunun iyice artmasıyla Belinski ile aralarında yaşanan polemik bu tartışmanın ilk adımıydı. Gogol, Rus halkının inançlarına olan bağlılığın görmezden gelinerek gerçekçi edebiyatın mümkün olmadığını söyler-

ken; Belinski, halkın inançlarının yüzeyinde dinsel görünen şeyin derinlerde, özünde materyalist bir kültüre ait olduğunu söyleyerek itiraz etmiştir. 1860'larda Rus solution Marksizm ile etkileşime geçmesiyle birlikte Çernişevki ve Dobrolyubov ile birlikte tartışma daha da derinleşmiştir.

Herzen, Turgenev gibi 1840'li liberal kuşağıyla birlikte 1860'lı radikal demokratik kuşağı dışında Çehov kuşağının bazı seçkin örneklerinde seküler hava kendisini göstermiş olsa da, Tolstoy ile Dostoyevski'nin temsil ettiği iki farklı 'dinsel' yaklaşım belli ölçüde hakim olmaya devam etti. Kuşkusuz Rus inancı homojen değildi ve yazarların halkın inançındaki bu farklı eğilimlere yaslanmasıyla farklı dinsel eğilimler ortaya çıkmıştı. Tolstoy'un "Tanrı" daha çok Antik Yunan tanrıları gibi doğal içkin, pagan ve pastoral biçime bürünen, Dostoyevski'nin "Tanrı" daha kutsal ve yoğun teolojik biçim almıştır.

Bütün farklılıklara rağmen her eğiliminde dile getirilen inançlar, Rus edebiyatının değişmez karakterini oluşturan Rusya'daki Batılılaşmaya ve nihayetinde Batı uygarlığına köklü eleştirisini beraberinde getirmiştir. Leskov'un "Mühürlü Melek" oyküsünde de bu geleneğin en parlak bir o kadar en mistik örneklerinden biridir.

İkonografi: Andre Rublev

Rus halkının maneviyat arayışı

"Mühürlü Melek" eski inanca mensup bir grup Rus işçisinin Dinyaper ırmağındaki dev köprü yapımı sırasında başından geçen "çok kutsal ve hatta ürperti" oyküdür. Leskov bu oyküsünde yine geleneksel Rus zanaatının zenginliklerini çarpıcı şekilde anlatır. Bu işçiler de Tunal ustalar gibi inançlarına bağlı insanlardır. Meslekleri gereği tüm Rusya'yı baştan aşağı dolaşırlar ve yolculuk boyunca koruyucu meleklerinin ikonografilerini yanlarından ayırmazlar.

Ne var ki eski inanca sahip bu insanlar süreklilikli ikonografilerini gizlemek zorundadır. 1654'te dinde yapılan reformlarla Ortodoks kilisesi farklı halk inançlarını yasaklayarak bu eğilimleri tek çatı altında birleştirmek ister. Ancak Rus halkının önemli kısmı buna karşı direnir "modern" inancı kabul etmez. Neredeyse 20 yüzyılın başlarına kadar sürecek dinsel kovuşturma dönemi bu şekilde başlamıştır. Çarlık Rusya, Japonya ile savaşa girdiğinde köylerinden asker vermek istemeyen, savaş karşıtı bu eski inanca mensup köylülerin sesini dünyaya Tolstoy duyuracaktır.

Leskov, Rus tarihindeki bu hoşgörüsüzlük dönemine ışık tutarken Rus işçilerinin nasıl kovuştur-

maya uğradığını çarpıcı sahnelerle betimler. Oykünün anlatıcısı kovuşturmayla uğrayan bir duvarcı köylüsü olduğu için oykünün dili oldukça mistiktir. Zaten oykü bu işçilerin başından geçen efsaneyi, mucizeleri anlatır. Mevkinin geleceğini düşünen Rus yüksek memuru tarafından kutsal tablolarına el konulan işçiler, ikonografiyi tekrar alabilmek için uğraşır ve patronları İngiliz'in yardımıyla sürükleyici ve mucizevi olaylar başlar.

Bu oykünün en çarpıcı kısımları, Rus işçileri kendilerine yeniden ikonografya yapacak eski tarz bir sanatçı ararken, Rus ikonografya sanatının tüm zenginliklerinin detaylı biçimde anlatılmasıdır. Rus sanatıyla Batı resim sanatı arasındaki farklar ortaya konulurken, Rus sanatının özgünlüğü ve yaratıcılığı tekrar vurgulanır.

Eski tarz ikonografya yapan ustaların artık kalmadığı İngiliz'e anlatılırken, İngiliz geleneğini korumanın kendileri için çok önemli olduğunu söyler ve tabloların kuşaktan kuşağa aktarıldığından bahseder. Bunun üzerine Rus işçi Vatikan'da papalık kapısında 13 yüzyıldan yapılmış iki Rus ikonografyanın bulunduğunu söyler. Büyük Petro bu iki tabloyu yabancı rahibeye hediye etmiş, o da Roma'ya satmıştır. Batılılaşma adına Rus geleneksel sanatının nasıl kenara itildiğinin altı çizilirken Rus işçi "her şey yenileme güdüsüne ata geleneklerimizle bağlanmayı kopardık, Rus milleti daha dün kuluçkadan çıkmış gibidir" diyerek bu Batılılaşmanın toplumu köklerinden kopardığı gerçeğini dile getirir.

Yolaşmanın en canlı sahneleri işçilerin Moskova'da ikonografya ustası ararken yaşadıklarıdır. Modernleşmeyi temsil eden Petersburg aklı simgeleyen, geleneği, inançları temsil eden Moskova kalbi simgelemektedir. Aklın soğukluğuna karşı kalbin sıcaklığına sığınan Rus halkı artık bu kalbin de nasır tuttuğunu, paranın, şöhretin ve çıkarın Moskova'yı da Petersburg'a benzettiğini görür: "Vah Moskova, vah sanat kadim Rusya'nın şanlı kraliçesi! Heyhat, biz eski dinden olanların sinende bir teselli bulamadık".

Sığınacak bir çatı bulamayan Rus halkının acılarını Leskov, "Peruk Sanatçısı" oyküsünde gaddar toprak sahibinden dolayı hayatları karararı serflerin trajedisini, "Nöbetçi" oyküsünde ise vicdanyla hareket eden bir askerın askerî bürokrasi tarafından cezalandırıldığını anlatır.

Rus gerçekçiliğinin özgünlüğü

Estetik tavır olarak gerçekçilik ortaya çıktığından itibaren halkın kültürel kaynaklarından beslenmiştir. Gerçekçilik özü gereği halkçidir, halkın değerlerine yaslanır. Ancak Rus gerçekçiliğinin halk kültürüne dayanması, Rusya'nın Batılılaşmasına doğrudan tepki, halkın değerlerinin estetize edilerek politik tavrın ortaya konmasıdır. Diğer yandan, halk kültürüne dayanarak Rusya'daki Batılılaşmanın ötesinde Batı uygarlığının temelleri sorgulanmıştır. Bu sorgulama nedeniyle Rus edebiyatı, Batılı roman geleneğinin dışında bambaşka biçime kavuşmuştur. Flaubert'in "Savaş ve Barış"ı okurken yaşadığı şaşkınlık, bu eseri bir türlü roman olarak kavrayamamasının nedenleri bu noktadadır.

Bir anlamda Rus gerçekçiliğiyle yazarlar, Rus köylüsünün ve Rusya'nın kurtuluşunu aramışlardır. Kavram olarak içinde mistik çağrışımlar bulunduran 'kurtuluş' ve halkın değer ve inançlarıyla buluştuğunda Batılı olmayan bir edebi üslubun ortaya çıkması kaçınılmazdır. Rus edebiyatının okur üstünde bıraktığı güç de radikal demokratik ve özgürlük özlemini bu 'mistik' üslupla dile getirmesindedir. Leskov'un eseriyle birlikte bu geleneğin en seçkin örnekleri yaratılmıştır.